

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS
VASLUI
XXI, 1999

**PERSONALITĂȚI ALE CULTURII CARE AU SUSȚINUT
DEZVOLTAREA ACTIVITĂȚII MUZEISTICE DIN
ROMÂNIA**

Adriana IONIUC

Perioada interbelică, deși relativ scurtă, este densă în realizări. Efectele Marii Uniri din 1918 au fost multiple, influențând sfera politicului, socialului, economicului și a culturii. Din perspectiva demersului nostru interesează, cu precădere, acest ultim aspect, asupra căruia ne propunem să insistăm.

După 1918, în România n-a existat un program cultural conceput la nivel central, coerent și cu perspective reale. Dar în schimb, în numeroase domenii s-au înregistrat rezultate notabile. Unul dintre acestea a fost legat de muzeistică. În rândurile de față dorim să subliniem doar un aspect al problematicii: maniera în care dezvoltarea sectorului muzeal a fost susținută de mari personalități, care au dominat prima jumătate a secolului nostru.

Așadar, ne-am oprit asupra unor savanți – lista fiind, evident, parțială și subiectivă - care au dat strălucire unei epoci și, prin profilul lor științific și autoritatea cuvântului și faptei fiecăruia, au dat impulsuri decisive în sfera activității muzeelor. Nu întâmplător toți sunt istorici (indiferent de specializare), căci, după cum considera și Petre P. Negulescu, studiile cu caracter istoric au ilustrat cu precădere cultura interbelică¹

Așadar, recapitulând aspecte, cunoscute sau inedite, legate de activitatea depusă în sprijinul dezvoltării muzeelor vom apela, desigur, pe lângă succinte și necesare repere biografice, la exemplificări strict conexe cu subiectul tratat. Selecția noastră s-a oprit, și din motive legate de spațiu, doar la Orest Tafrali, Alexandru Tzigara-Samurcaș, Vasile Pârvan, Alexandru Lapedatu, Nicolae Iorga și Dimitrie Onciul.

Astfel, Orest Tafrali s-a născut la Tulcea, la 14 noiembrie 1876, absolvind cursurile Universității din București în 1904. Expresia preocupărilor legate de istoria veche și arheologie s-a întruchipat în susținerea cu succes a doctoratului la Sorbona, în 1912. La acea dată era deja o figură recunoscută printre specialiștii români – și nu numai - căci între 1904 și 1905 îndeplinise funcția de secretar al Muzeului Național de Antichități.

După obținerea doctoratului în capitala Franței a fost numit profesor la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași, la catedra de arheologie și antichități, cu începere din 1913. Vasta activitate depusă de Orest Tafrali în veche reședință a voievozilor

moldoveni s-a ilustrat și prin punerea bazelor unui Muzeu de antichități, primul din această regiune, asumând totodată și funcția de director.

Totuși, trebuie precizat, faptul că, alegând să rămână la Iași, Tafrali a fost, oarecum, marginalizat. Deși ar fi meritat-o cu prisosință, el n-a fost cooptat în Comisiunea Monumentelor Istorice, iar la Academie a ocupat un fotoliu abia în 1936 cu un an înaintea morții survenite în urma unei intervenții chirurgicale.

Afirmația că Orest Tafrali a fost nedreptățit este susținută de numeroase argumente. Printre acestea se numără cursurile universitare de ținută, editarea unor manuale școlare, implicarea în acțiunea de înființare și dezvoltare a numeroase biblioteci în teritoriu. Mai mult, merită subliniată preocuparea sa constantă în crearea unui muzeu al Iașului.

Susținerea unui astfel de proiect venea din partea unui om pasionat, care așeza interesul public deasupra celui personal. De altfel, într-o adevărată confesiune, Tafrali susținea că, "săpăturile în localități istorice sunt pentru mine un laborator"²

După Marea Unire, Orest Tafrali – care s-a impus imediat în slujba idealului național, acceptând o misiune la Paris – și-a dat seama de faptul că spațiul cultural poate contribui la propagarea unei imagini externe favorabile, dar și la susținerea și menținerea valorilor de patrimoniu. Din capitala Franței, la 20 martie 1919, el adresa un raport Ministerului Instrucțiunii Publice³, într-o problemă care-l preocupa mai demult, aceea a înființării unui muzeu important la Iași.

După un preambul în care argumenta necesitatea susținerii de către instituțiile statului a actului de cultură ("În România Mare cultura poporului va juca un rol din cele mai însemnate. De dânsa depinde dezlegarea multor probleme de care conducătorii statului își dau perfect seama. Nici un sacrificiu material nu va fi prea mare pentru a întări cultura care va cimenta neamul într-un tot indisolubil și va forma sufletele tinerimii noastre"), Tafrali trecea la subiect, susținându-se astfel cererea:

"Necesitatea unui muzeu la Iași e foarte simțită. Iașii trebuie puși cel puțin pe picior de egalitate cu un oraș din străinătate, care n-are însemnătatea lui culturală. Périgneux, de pildă, oraș de 32.000 locuitori are un muzeu pe care Bucureștii chiar ar fi mândri să-l posede. Muzeul din Nantes nu-i mai puțin demn de admirat"

Dovedind că a avut în vedere transpunerea imediată a proiectului în realitate, profesorul ieșean încheia memoriul cu precizarea clară a necesităților, înaintând chiar și sumele necesare: "Înzestrarea muzeului cu o colecție de mlafe reproducând capodopere ale antichității, ale evului mediu, ale Renașterii și ale artei românești se impune. Pentru acestea va fi necesară o cheltuială de vreo 100.000 de lei" De asemenea, "un atelier fotografic atât pentru trebuințele cursului de arheologie și istoria artei" era considerat de strictă necesitate.

Eforturile grupului ce-l includea și pe Tafrali au dat roade. La 24 septembrie 1920, a luat ființă o comisie pentru studierea necesității unui Muzeu al Iașului în care au intrat Mihai Costăchescu, Gheorghe Ghibănescu, Orest Tafrali și Sever Zotta⁴. Tafrali a devenit directorul noii instituții, funcție pe care a onorat-o la trecerea în neființă, în 1937

Activitatea depusă în slujba muzeului din capitala Moldovei de către Orest Tafrali a fost remarcabilă. Pe lângă preocupările pentru înnoirea colecțiilor și ridicarea stachetei științifice, el a pus accentul și pe latura formativă a instituției muzeului. Istoria veche și arheologia erau privite din acest unghi – excelente surse pentru stimularea sentimentului național (nu naționalist) la tânăra generație. După moartea sa, între anii 1937-1945, funcția de director a revenit, poate nu întâmplător, tot unui specialist în antichitate, profesorul Paul Nicorescu⁵

O viață închinată Muzeului național a fost cea a lui Alexandru Tzigara – Samurcaș. Fiul lui Toma Tzigara și Elenei, născută Samurcaș, a văzut lumina zilei la București, la 23 martie/4 aprilie 1872. După absolvirea liceului a beneficiat de o bursă în Germania (între 1893 și 1896), la Berlin și München, în urma căreia a avut posibilitatea de a-și susține teza de doctorat în filosofie la Universitatea din München (titlul dezerțației fiind *Simon Vouet, Hofmaler Ludwigs XIII*).

La 1 octombrie 1906 a fost numit director al Muzeului de artă națională⁶. În această funcție, Alexandru Tzigara-Samurcaș depus un travaliu remarcabil, cu multe rezultate notabile, conducându-se după dedicația autografă a reginei Elisabeta ocazionată de vizita în Muzeu, la 17/30 aprilie 1907: "Din trecutul strămoșesc să rească arta noastră viitoare"⁷

O remarcă specială se impune în legătură cu faptul că, mereu, Alexandru Tzigara-Samurcaș a considerat că Muzeul se scrie cu majusculă⁸, considerându-l o entitate vie, cu multiple valențe: de conservare, de educație și de întreținere a gustului artistic⁹. În consecință, rezultatele au fost pe măsură, reflectându-se în sprijinirea constantă a muzeelor regionale. De subliniat și faptul, deloc de neglijat, că investigația de teren avea - în viziunea sa - un statut științific.

Pentru obținerea unei imagini de ansamblu corecte, Tzigara-Samurcaș a solicitat inventarierea tuturor monumentelor și obiectelor de artă din România, incluzând și realizările în acest domeniu ce aparțineau naționalităților. S-a implicat într-o vastă acțiune de promovare a artei românești peste hotare, prin participarea directă la organizarea expozițiilor de la Viena (1910), Roma (1911), Berlin (1912), Geneva și Paris (1925), Barcelona (1929), Bruxelles (1935) și Oslo (1936).

Pe parcursul ocupației germane a Bucureștiului din primul război mondial, Alexandru Tzigara-Samurcaș - care era deja la acea dată o personalitate recunoscută a vieții științifice - și-a asumat misiunea ingrată de prefect al Poliției Capitalei. În momentul mutării capitalei la Iași, Tzigara-Samurcaș ocupa postul de profesor suplinitor la catedra de istorie a Facultății de litere și filosofie de la Universitatea din București (unde fusese numit în 1911), iar din 1914 era director al Fundației Universitare Carol I, demnitate pe care a păstrat-o până în 1946.

Activitatea lui Tzigara-Samurcaș de sprijinire a înființării unui muzeu național este ilustrată și în scrierile sale. Astfel, în 1912, el publica un articol intitulat "Punerea pietrei fundamentale a Muzeului Național din care redăm pasajul următor, amplu și sugestiv, în același timp, credem noi:

"Punându-se în anul acesta fundamentul noului Muzeu național s-a adăugat încă o piatră la opera măreață ce se desăvârșește sub domnia binecuvântată a primului nostru Rege. Pe temelia neclintită a Independenței politice și economice se bazează acum năzuința de a dobândi neatârnată culturală a poporului românesc. Într-acest scop instituțiile noastre de cultură de la Universitate, cu anexele ei, până la școlile elementare, se înmulțesc mereu, transformându-se neîntrerupt, potrivit cerințelor timpului și menirii lor cât mai înalte. În mijlocul acestor prefaceri îmbucurătoare, singura instituția Muzeului rămăsese în urmă. Și se părea firesc, la prima vedere, ca în vremea aceasta, în care marile probleme sociale și nevoia lăririi instituțiilor elementare în masa poporului ne preocupă în primul rând, muzeele să se fi dat uitării. Pentru mulți ele erau privite cu lux inutil. Și cu toate acestea nu există pentru popor o instituție mai de folos și cu un caracter mai general decât muzeul, atât din punct de vedere al instituției, cât mai ales al educației morale. Căci un muzeu, în adevăratul sens al cuvântului, este nu numai un templu, dar este totodată și o școală de educație. Un templu, căci într-însul, ca într-un sanctuar național se adăpistesc pe veci odoarele scumpe ale unui popor, el fiind totodată și

depozitarul tradiției naționale...

Într-un muzeu național se oglindesc trecutul și se plămădește viitorul; este cea mai desăvârșită expresie a civilizației unei țări"¹⁰

Iar rezultatele s-au văzut destul de repede. La data de 30 iunie 1912, pe locul fostei Monetării a Statului și a palatului Mavrogheni erau puse bazele Muzeului Național.

Pe parcursul perioadei interbelice, activitatea lui Alexandru Tzigara – Samurcaș s-a menținut pe aceleași coordonate. Mai mult, pentru 15 ani el a asumat și funcția de director al revistei "Convorbiri literare" (1924-1939). De asemenea, distinsul om de cultură, nemulțumit permanent de cele obținute, cerea, într-un articol apărut în 1933 înființarea unui muzeu în aer liber. Din argumentația folosită cităm o singură frază, remarcabilă prin concizie:

"În lumea civilizată, noțiunea Muzeu este sinonimă cu școala – școală înaltă - sau cu biserica. Muzeul este , după cum am arătat de atâtea ori, un templu, în care se păstrează pe veci odoarele cele mai scumpe ale unui popor și îndeosebi tradiția națională, sub înfățișarea ei cea mai vorbitoare"¹¹

Fără îndoială, Alexandru Tzigara-Samurcaș rămâne în posteritate prin volumul "Muzeografia românească", publicat în 1936, dată la care era Inspector general al muzeelor. Dincolo de valoarea științifică a tomului , remarcăm excepționala prezentare grafică și ilustrațiile cu adevărat deosebite. De altfel, volumul a beneficiat de o primire excelentă în epocă, iar, ulterior, "Muzeografia românească" va fi considerată, pe drept cuvânt, "prima carte de muzeografie din țara noastră"¹²

În 1938, Alexandru Tzigara-Samurcaș, a devenit membru corespondent al Academiei Române, o recunoaștere destul de tardivă a meritelor sale în sfera culturii. A păstrat același spirit în ciuda trecerii timpului , a războiului și a anilor de crunt stalinism, până la moartea sa în 1952. Rămâne pentru posteritate ca fiind creatorul muzeografiei științifice din România.

Cel care publica, în 1926, monumentalul volum "Getica": o protoistorie a Daciei, nu putea să nu se implice, cunoscută fiind pasiunea sa pentru istoria veche și arheologie, în sprijinirea activității muzeelor. Este vorba, desigur, despre marele nostru istoric Vasile Pârvan, care s-a născut la Pechiu, comuna Huruiești, județul Bacău, la 28 septembrie 1882. Fiind fiu de învățători s-a îndreptat spre studiu și după absolvirea liceului de la Bârlad, în 1900, s-a înscris la Universitatea din București, la Facultatea de litere și filosofie.

Pleiada de mari profesori care i-a avut la Universitate (Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Titu Maiorescu etc.) și bursa de care a beneficiat în Germania (1904-1909), au contribuit evident la formarea profilului intelectual al lui Pârvan. După actul din 1918, el și-a exprimat clar opțiunea în sfera culturii în Universitatea națională a Daciei Superioare (apărută în 1919). Aici el a susținut ideea solidarității istorice cu lumea romanică, dar și afirmarea specificului național, prin punerea căruia în valoare trebuind ca "în curentul universal al culturii omenești, nota deosebitoare să reiasă cât mai clară, cât mai armonioasă și cât mai nobilă"

Preocupările lui Vasile Pârvan pentru spațiul cultural erau însă mult mai vaste. Încă din 1907 el scria în revista "Viața românească"¹³, în articolul "Albumuri de istorie culturală":

"Cultura unui popor nu se joacă numai pentru strălucirea creațiunilor sale artistice și științifice, ci și după intensitatea cu care binefacerea civilizației sunt răspândite în masele mari ale lui. Atâta vreme cât strălucirea culturii unui popor nu se sprijină pe intensitatea răspândirii ei, acel popor nu se poate numi cult, deoarece efervescența genialității lui e ceva cu totul independent de cultura generală a mediului

înconjurător.

După ce enunță mijloacele prin care trecutul cultural poate fi cunoscut (prin scriere, reproducere sau reconstituire), Pârvan continuă:

"Întrucât mărturiile concrete ale trecutului cultural s-au păstrat până la noi, ele pot fi, firește, văzute în natură. Un oraș, o clădire (întregi ori în ruine), , direct unde se află, o operă de artă, o armă, o haină, un obiect de cult, în colecția sau muzeul respectiv".

Trecând de la aceste aspecte, oarecum generale la cele legate strict de viața muzeelor, se cuvine menționat, în primul rând, discursul rostit de Vasile Pârvan la Academie, la 16 februarie 1923. Răspunzând comunicării lui Grigore Antipa, despre organizarea muzeelor în România, Pârvan declara în fața membrilor înaltului for științific următoarele:

"Mulțumind colegului Antipa în numele dumneavoastră pentru interesanta și prețioasă comunicare ce ne-a făcut, țin să adaug că ar fi indiscret din partea noastră să ne bucurăm prea mult de speranța de organizare sistematică a muzeelor României, pe care ne-a redeșteptat-o colegul nostru; în adevăr, privind împrejur, nu văd în sală nici un reprezentant al autorității executive, ci numai astfel de ascultători, care sufăr deopotrivă cu noi de neîmplinirea lipsurilor semnalate de domnia sa; și oricât ne-ar fi de simpatic acest auditor, noi astăzi am fi dorit să avem între noi, încă mai mult decât pe domniile lor, alți ascultători pe care domnul Antipa i-ar fi putut – desigur convinge de necesitatea reformelor și care ar fi fost în stare să treacă îndată și la înfăptuirea lor. Se pare însă că deocamdată curiozitatea pentru problemele culturale e destul de slabă în cercurile noastre conducătoare.

Trebuie să avem răbdare. Statul nostru a avut până acum țeluri înainte de toate politice. Statul viitor trebuie să aibă țeluri prin excelență culturale. Trecerea de la o concepție la alta se face încet. Discreție dară și răbdare"¹⁴

Fără a insista acum asupra întregului act al lui Vasile Pârvan în această direcție, am dori să mai amintim doar o altă intervenție a sa de la tribuna Academiei. Este vorba despre cea din 3 iunie 1926, în fapt un "Raport privitor la Casa de și construcția mausoleului lui Vasile Alecsandri la Mircești", în care subliniind necesitatea urgentării finalizării proiectului, Pârvan nu uita să menționeze implicarea Ministerului Cultelor și Artelor, prin persoana ministrului de resort, Alexandru Lapedatu.

Demnitarul invocat în discursul lui Vasile Pârvan este o altă personalitate marcantă care și-a pus amprenta asupra culturii naționale. Alexandru Lapedatu (născut la 14 septembrie 1876) își trage seva din sânul unei familii recunoscute în Transilvania pentru contribuția adusă la dezvoltarea mișcării naționale. Studiile superioare pe care le-a urmat în capitala Vechiului Regat, unde s-a înscris la Facultatea de litere și filosofie. Licența a obținut-o în 1903, după care a funcționat un timp la prestigiosul Liceu Gh. Sava. În același an activând și la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române (până în 1908). De asemenea, între 1904-1919 a fost secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice¹⁵

Activitatea științifică a lui Alexandru Lapedatu a primit consacarea definitivă în 1918, când istoricul a devenit membru activ al Academiei Române. De altfel, el a fost chiar președinte al înaltului for științific în legislatura 1935-1937, iar după aceasta a îndeplinit funcția de secretar general al aceluiași organism, până în 1948.

Realizarea Marii Uniri i-a oferit lui Alexandru Lapedatu posibilitatea implicării în activitatea științifică din Transilvania. Împreună cu Vasile Pârvan și alți intelectuali, Lapedatu era numit din 1919 profesor la Universitatea Daciei Superioare din Cluj. De pe această poziție, el nu s-a limitat doar la obligațiile de catedră, ci a contribuit

din plin la acrivitatea Comisiunii Monumentelor Istorice, iar între 1920 și 1923 a făcut parte din Comitetul pentru organizarea muzeelor din Transilvania. La acest capitol un loc aparte îl ocupă un raport semnat de Lapedatu, în 1922, asupra activității desfășurate de Comisiunea Monumentelor Istorice. Secțiunea din Transilvania și ținuturile mărginașe. Raport cu privire la lucrările din primul an de funcționare¹⁶

O altă secțiune se cuvine acordată omului politic Alexandru Lapedatu, mai exact laturii legate de protejarea și promovarea culturii. Timp de două decenii, între 1920 și 1940, el a fost membru al Parlamentului român (fie ca deputat, fie ca senator), reprezentând Partidul Național Liberal. În timpul "marii guvernări liberale" (1922-1926), a activat ca ministru al cultelor și artelor (cu începere din 1923), portofoliu pe care l-a mai ocupat și în cabinetele conduse de Vintilă Brătianu (iunie 1927 - noiembrie 1928) și Gheorghe Tătărăscu (1934-1937).

Spațiul nu ne permite decât o privire succintă asupra rezultatelor remarcabile obținute în cele trei mandate ministeriale. Activitatea cea mai rodnică, poate și datorită condițiilor de așa natuă, este cea din perioada 1923-1926. Cu autoritatea conferită de anvergura științifică și locul în guvern, Alexandru Lapedatu a sprijinit înființarea de muzee și biblioteci pe întreg cuprinsul țării, ca și ridicarea unor monumente publice legate de istoria românilor. De asemenea, a avut în vedere construirea de noi teatre în orașele din provincie, iar în 1924 a instituit premiile pentru literatură.

Fără îndoială, un succes notabil este legat de înființarea, în 1921 - deci înainte de a accede în guvern a Muzeului Etnografic al Transilvaniei, al cărui nume este legat de Alexandru Lapedatu. Ulterior în 1928, ministrul a susținut înființarea unei secțiuni în aer liber la Hala (1925).

Pe parcursul celui de-al doilea mandat de ministru, el s-a remarcat mai ales prin înființarea (în 1928) Comisiei pentru achiziționarea operelor de artă. Astfel, numeroase obiecte de patrimoniu au putut fi recuperate și achiziționate de stat, fiind (re)introduse în circuitul național și universal al valorilor culturale.

În fine, în timpul guvernării lui Gheorghe Tătărăscu, ministrul Alexandru Lapedatu s-a remarcat din nou determinând reînființarea Muzeului regional din Târgoviște (1934), și, în 1935, alocând fondurile pentru construirea localului Muzeului din Fălticeni. Așadar, toate aceste rezultate concrete subliniază vasta și rodnică activitate a lui Alexandru Lapedatu.

În 1948, în condițiile dictaturii comuniste, Lapedatu a fost îndepărtat de la Academie, apoi arestat și exterminat în "Închisoarea demnitarilor" de la Sighet, unde și-a găsit sfârșitul la 30 august 1950.

Fără îndoială, într-o astfel de prezentare omniprezentul Nicolae Iorga nu putea lipsi, fie și numai prin câteva succinte considerații. Din atât de numeroasele portrete ce i-au fost dedicate, Alexandru Zub a reușit să sintetizeze, cu o singură propoziție, un mare adevăr: "Personaj fabulos și voluntar, Iorga și-a menținut o poziție poeminentă în perioada interbelică, recomandându-se mai ales ca istoric"¹⁷ Moștenirea "uriașului" este într-adevăr colosală, numai în plan istoriografic situându-se la peste o mie de volume și 12.000 de articole și studii. Cei aproape 70 de ani din viață (născut la Botoșani, la 17 iunie 1871, asasinat mișelește la Strejnic, la 27 noiembrie 1940) au fost petrecuți într-o stare de continuă efervescență creatoare. Cu diplome universitare la Paris (1892), Berlin și Leipzig (1893), Iorga și-a asigurat la doar 23 de ani o catedră la Universitatea din București (din 1895 devine titular, iar din 1929 va fi rector), iar la 27 de ani era deja membru corespondent al Academiei Române (titular din 1910).

Fără a constitui o prioritate în preocupările lui Nicolae Iorga, totuși el s-a

implicat și în sprijinirea muzeelor, în general, a patrimoniului, în special. Într-o conferință ținută la Vălenii de Munte, la 14 octombrie 1908, intitulată "Cultura națională și politica națională", marele istoric arăta:

"Cultura e la rădăcina tuturor lucrurilor; cultura e sufletul, și toate lucrurile pornesc de la suflet... Poporul care are cultură, are suflet și conștiință, și de la conștiință și suflet pleacă toate celelalte..."¹⁸

Din vasta sa activitate exemplificăm aici, doar un singur aspect legat de orașul său natal. În 1928, după ce participase la un Congres al Ligii Culturale, la Botoșani, Iorga a publicat o broșură în care și-a exprimat punctul de vedere asupra valorilor de patrimoniu de aici. El scria următoarele;

"Orașul și județul Botoșani reprezintă, poate și supt influența frumoaselor clădiri, de caracter religios, din Suceava atât de apropiată, un extraordinar avânt al unei arhitecturi de o solidaritate și de o armonie extraordinară care face onoare boierilor, cărora, în acest ținut de aristocrație, li se datoresc aceste strălucitoare fundații. Vreau să adaug că, în legătură cu această înțelegere a frumuseții arhitectonice, s-a lucrat și la Ipoteștii lui Mihai Eminescu, cu banii dăruți din colecta de ziarul Neamul românesc, în ridicarea noului lăcaș, menit să pună în legătură amintirile marelui poet cu nevoile sufletești ale poporului din vechiul sat al lui Ipate (Hypatius) Ipăteștii, de unde Ipotești..."¹⁹

Ridicat și executat într-un mod barbar dintre cărțile care erau totul pentru el, Nicolae Iorga, lăsând în urmă o moștenire uriașă, mai avea, cu siguranță, un cuvânt de spus în istoria și cultura națională.

În fine, am inclus în această galerie prestigioasă un nume nu mai puțin ilustru – cu toate că el s-a manifestat cu precădere înainte de 1918 – cel al lui Dimitrie Onciul. Născut în Bucovina aflată vremelnice sub stăpânire austriacă la Straja, la 7 noiembrie 1856, Onciul a avut o carieră strălucitoare. A absolvit cursurile Universității din Cernăuți (1879), urmând apoi o specializare la Viena (1881), iar în 1884 a obținut doctoratul în istorie. A trecut în Vechiul Regat, ocupând catedra de istorie veche de la Universitatea București, pe care a ilustrat-o din 1896 și până la moartea sa (20 martie 1923). De asemenea, timp de peste două decenii (1900-1923) a fost director general al Arhivelor Statului București.

Membru în Comisiunea Monumentelor Istorice, Dimitrie Onciul va deveni membru corespondent al Academiei Române în 1899, iar din 1905, titular, după război, între 1920-1923, fiind ales președintele înaltului for științific.

O subliniere aparte se impune în legătură cu activitatea lui Dimitrie Onciul pe parcursul primei conflagrații mondiale, când a rămas în Capitala ocupată de trupele germane. În calitate de director general al Arhivelor naționale a trebuit să facă față unor presiuni puternice venite din partea Puterilor Centrale. De altfel, după ce Bucureștiul a reintrat sub administrație românească, Onciul avea să declare cu nedismulată satisfacție: "Nu s-a luat nimic de la Arhive, dar a trebuit o luptă grea..."²⁰

La peste două decenii de la trecerea în eternitate a lui Dimitrie Onciul, Alexandru Boldur îi făcea un portret analizându-i opera istoriografică. Astfel, Boldur considera că Onciul a fost influențat de profesorul austriac Ottokar Lorinz, fapt care reiese și din teza de doctorat "Despre problemele psihologiei popoarelor și relațiile lor cu istoria", care se înscrie în sensul romantismului istoric. Oricum, Dimitrie Onciul era considerat inițiatorul metodei stricte de cercetare bazată pe apelul la document, din România²¹

Din referatul de față am încercat, prezentând doar câteva mari personalități, care au ilustrat cultura națională, să punem accentul pe latura legată de sprijinirea activității muzeelor și de protejare a patrimoniului. Bineînțeles, lista aleasă poartă

amprenta, normală a subiectivismului. Totuși, credem că ea este ilustrativă pentru subiectul nostru. În fapt, n-am prezentat decât câțiva oameni de excepție dintr-o generație de excepție, care a avut șansa să contribuie la Marea Unire.

NOTE

¹ "Analele Academiei Române", *Dezbateri*, tom. LI, 1930-1931, p. 240.

² Extras dintr-un memoriu ce avea aprobarea Consiliului Științific al Universității "Al. I. Cuza" din Iași, înaintat în 1925 Consiliului de Miniștri, publicat de Rodica Radu, "Orest Tafrali – *Personalitate a vieții spirituale ieșene*", în "*Cercetări istorice*", serie nouă, tom. XII/XIII/1981-1982, p. 677.

³ Varianta integrală a memoriului, ce se păstrează la Arhivele Statului din Iași, a fost publicată deja. Vezi, *Ibidem*, anexa 3.

⁴ *Ibidem*, p. 675.

⁵ Discipol al lui Vasile Pârvan, născut în comuna Joseni, județul Baia, la 29 iunie 1890, Paul Nicorescu a absolvit cursurile Universității din București, specializarea drept (1913) și litere (1914), obținând titlul de doctor în istorie în 1925. În 1927 a fost numit profesor de istorie veche și epigrafie la Universitatea din Iași.

⁶ Inițial se numea Muzeu de etnografie, de artă națională, artă decorativă și artă industrială. În 1908 sectorul de artă industrială s-a desprins devenind Muzeul Tehnic din București.

⁷ Dedicăția este reprodușă în preambulul volumului "Muzeografia românească", publicat de Alexandru Tzigara-Samurcaș, la București, în 1936.

⁸ Vezi, *Idem*, Arcul de triumf și Muzeul nostru Național, publicat în septembrie 1924 în "*Convorbiri literare*".

⁹ *Idem*, *Scrieri despre arta românească*, București, 1985, p. 8. Introducerea este semnată de Ioan Oprea.

¹⁰ *Idem*, Muzeografia românească, p. 96-97.

Idem, p. 247 (titlul articolului este Muzeul în aer liber).

¹² Cf. Petre Popovăț, *Contribuția lui Alexandru Tzigara-Samurcaș în muzeografia etnografică*, în "*Revista muzeelor și monumentelor*", nr. 6/1979, p. 49-53.

¹³ "*Viața românească*", an II, rn. 2, februarie 1907. Textul este preluat și în volumul Vasile Pârvan. *Scrieri*, București, 1981, p. 136-142, editat de Alexandru Zub.

¹⁴ Textul discursului, intitulat "*Despre organizarea muzeelor în România*" în *Ibidem*, p. 255-256.

¹⁵ Vezi pentru detalii Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese*. Articole. Cuvântări. Amintiri, Cluj Napoca, 1985.

¹⁶ *Idem*, Comisiunea Monumentelor istorice. Secțiunea din Transilvania și ținuturile mărginașe. Raport cu privire la lucrările din primul an de funcționare, Cluj, 1922.

¹⁷ Al. Zub, *Istorie și istorici români în România interbelică*, Iași, 1989, p. 58.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Cultura națională și politică națională Vălenii de Munte*, 1908 (supliment al "Neamului românesc"), p. 7.

¹⁹ *Idem*, Din tezaurul de artă botoșănean, Vălenii de Munte, 1939, p. 4.

²⁰ Al. Zub, op. cit., p. 107.

²¹ Alexandru Boldur, *Știința istorică românească*, în "*Studii și cercetări istorice*", tom XX, 1947, p. 51-53.